

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

איסור שכירת פועלים בשבת, וחישוב חשבונות

(ק"נ א') **משנה:** לא ישכור אדם פועלים בשבת (לצורך עבודה בחול, דכתיב "ממצוא חפצך"), ולא יאמר אדם לחבירו (בשבת) לשכור לו פועלים.

תניא: לא יאמר אדם לחבירו (אפילו ברמז, כגון שאומר) הנראה שתעמוד עמי לערב. רבי יהושע בן קרחה אומר: אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהושע בן קרחה. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה? דכתיב "מִמָּצוֹא חֶפְצְךָ וְדָבָר דָּבָר", דיבור (של חול) אסור, הרהור מותר (ורמז נחשב כהרהור).

(ומקשה) ודיבור (במקח וממכר) מי אסיר? והא חשבונות של (צרכי) מצוה מותר לחשבן בשבת! וא"ר אלעזר: פוסקים צדקה לעניים בשבת! ואמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן: מפקחין (דנים בענייני) פיקוח נפש ופיקוח רבים בשבת, והולכין לבתי כנסיות לפקח על עסקי רבים בשבת. והולכין לטרטאות ולקרקסאות ולבסילקאות לפקח על עסקי רבים בשבת! **ותנא** דבי מנשה: משדכין על התינוקות ליארס בשבת, ועל התינוק (מסכמים עם מלמדים) ללמדו ספר וללמדו אומנות (שגם הוא מצוה, שכל שאינו מלמד בנו אומנות, מלמדו ליסטות!)

(ומתיר) אמר קרא "מִמָּצוֹא חֶפְצְךָ וְדָבָר דָּבָר", חפצך אסורים, חפצי שמים מותרין (לדבר בהם. וכל הנ"ל, שייכים לקיום מצוה).

אמר רב יהודה אמר שמואל: חשבונות של מֶלֶךְ (שאינו לו בהם צורך), ושל מה בכך, מותר לחשבן בשבת. **תניא** נמי הכי: חשבונות שעברו ושעתידין להיות, אסור לחשבן (בשבת). של מֶלֶךְ ושל מה בכך, מותר לחושבן (ומפורש בסיפא כשמואל).

(ק"נ ב') ומקשה מגופא (מרישא לסיפא. ברישא כתוב שעברו אסור לחשוב, דהיינו של מה בכך, ואילו בסיפא מפורש של מה בכך מותר לחושבן). (ומסיק) אלא הא דאיכא אגרא דאגירא גביה, הא דליכא אגרא דאגירא גביה (כשעדיין לא נתן לפועלים שכרם, ויש לחשבון תוצאות מעשיות, אסור).

שיטות הראשונים

אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב: רש"י פירש, 'עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב, אם תבא אלי לכשתחשך'. ושניהם יודעין שעל מנת לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו, וכיון דלא מפרש בהדיא, שרי, כדמפרש טעמא לקמן: דיבור אסור, הרהור מותר. **ור"י** פירש, 'הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב'. וכן פסק **השו"ע**.

חשבונות של מצוה מותר לחשבן בשבת: אמרינן **במסכת כתובות** (ד' ב') אסור לבעול (בעילה ראשונה) במוצאי שבת.

1. או"ח שז, אבל לא יאמר לו 'היה נכון עמי לערב'. דזהו דיבור ממש, ואינו הרהור. ב"י. מקורות - ר"י (הו"ד בראשונים). תוספות (עבודה זרה, ז' א', ד"ה הנראה). סמ"ג (לאוין סי' סה). הגהות מיימוניות (הל' שבת פרק כד, ס"ק א).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ומברר, אמאי לא? ובעי למימר התם, משום חשבונות². ודחי, וחשבונות של מצוה מי אסירי?! והא מותר לחשבון בשבת! ומסיק, גזירה שמא ישחוט בן עוף³.

ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות: כתב הר"מ מרוטנבורג, דוקא לדבר אליו אם רוצה להשתכר. אבל לשוכרו ולהזכיר לו סכום מעות, אסור. וכן דעת רמב"ן, ר"ן, וכלבו. ודעת הגהות מרדכי דאפילו לקצוץ דמים לדבר מצוה, מותר⁴. והשו"ע⁵ פסק כר"מ מרוטנבורג.

פוסקים צדקה לעניים בשבת: הר"ן תמה דהא תנן (ביצה ל"ו ב') אין מקדישין! וכתב בשם ר"ח שלא אסרו אלא להקדיש כלי ידוע, משום דמחזי כמקח וממכר. אבל לא אסרו לחייב עצמו בדיבורו לגבוה⁶. ובאור זרוע מבואר שכשאומרים 'מי שבירך', אסור לפסוק בפירוש כמה יתן לצדקה, וכתב שהמנהג להקל. וכן פסק הרמ"א⁷.

אמירה לגוי לפני השבת: כתב הרא"ש בשם רב סעדיה גאון שדקדק מהגמרא (בב"מ צ' א') שאמירה לגוי אסורה, אפילו לומר לו לפני השבת לעשותה בשבת⁸. וכן פסקו רמב"ם, רשב"א, סמ"ג, ור"ן. וכן פסק השו"ע⁹.

שליחת גוי מערב שבת לקנות עבורו בשבת: כתב הרא"ש בשם רב סעדיה גאון, שאסור לומר לגוי מערב שבת הילך מעות וקנה לי בשבת¹⁰. וכתבו ראשונים בשם רבינו שמואל ב"ר ברוך, שיכול לומר לו קנה לעצמך, ואם אצטרך

2. שאם יכנוס למוצ"ש, יעשה סעודה בלילה, ויחשוב בשבת מהו צריך להוציא, וכתב "ידבר דבר". רש"י.

3. בשבת לצורך מוצאי שבת שיהא טרוד וישכח שהוא שבת. רש"י. ולמד המג"א (שו, ס"ק י, הו"ד במשנ"ב ס"ק כו) מגמרא זו, דמותר לחשוב בשבת מה שצריך לסעודת מצוה.

4. ומכל מקום משמע מדבריו דכל היכא דאפשר בלא קציצה, אינו רשאי לקצוץ. ב"י.

5. או"ח שו"ו. מקורות - כלבו (ס' לא). הגהות מרדכי (פרק במה טומנין, ס' תנט).

6. והקשה הר"ן, דהא אין מעריכין (ביצה ל"ו ב') לאו כלי ידוע הוא, ואפילו הכי אסור. והב"י תירץ, דמערין דמי שפיר למקח וממכר, דהוי כקונה איש זה, מאחר שנודר ליתן ערכו להקדש. והכלבו כתב (ס' נח) בשם גאון אחד, דדוקא הקדש מזבח או דבדק הבית אסור, שיוצא מרשותו לרשות גבוה, ודומה למקח וממכר. אבל עכשיו שנודרין להקדשות ספר תורה או עטרה או שמן למאור וכיוצא בהם, מותר, לפי שעדיין אין מייחדין שם דבר שיוצא מרשותו, ואינו דומה למקח וממכר. וזה כדברי רבינו חננאל. ב"י.

7. או"ח שו"ו. וכתב המשנ"ב (ס"ק לג) ובענין הכרזת מצוות בביהכ"נ, יש אוסרין, ויש מתירין דלא שייך מקח וממכר אלא בחפץ הנקנה. ובמקום שנהגו היתר, אין למחות בידן. והנה מקח וממכר, אחד בפה ואחד במסירה אסור, גזירה שמא יבוא לכתיבה. וגם אסור ליתן מתנה לחבירו דדמי למקח וממכר, שהרי יוצא מרשותו. אלא דבמתנה מותר כשהוא לצורך שבת ויו"ט (כמבואר שם, ובמשנ"ב ס"ק לד). וכן לצורך מצוה. מקורות - אור זרוע (הל' שבת, ס' נ). ר"ן (סד א ברי"ף, ד"ה פוסקין).

8. דאיתא התם: איבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה? מי אמרינן אמירה לנכרי שבות הנ"מ לענין שבת דאיסור סקילה, אבל חסימה דאיסור לאו לא. או דילמא לא שנא? ומוכח שאיסור סקילה גם בע"ש אסור לומר לנכרי, דהא קחזינן הכא דאע"ג דאינו דש מיד כי אם אחר החסימה, היה אסור אם היה איסור סקילה. וכתב הרא"ש: ונ"ל דאין ראייה מכאן, דהכא אמירה היה בשעת איסור המעשה הלכך אע"ג דהמעשה הוא אחר האמירה אסור. (רא"ש ב"מ ז, ו).

9. או"ח שז"ב. כתב באר היטב (ס"ק ג) שנחלקו האחרונים אם מותר לומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר לעשות לו מלאכה. בעל עבודת הרשוני אסור. ובשו"ת חוות יאיר היקל. ודעת החת"ס (ס' ס, הו"ד בביה"ל, ד"ה ואפילו לומר), שאמירה דאמירה (דהיינו הציור הנ"ל, שהישראל אומר לנכרי שיאמר לפועלים לעשות לו מלאכה בשבת) אין איסור בזה כשאומר לו בחול. וכתב הביה"ל שהוא מלתא חדתי, ושמתשובת הרשב"א מוכח להיפוך. מקורות - רא"ש (בבא מציעא, ז, ו). ר"ן (סד ב ברי"ף, ד"ה ואומר לו; ח' בבא מציעא צ' א, ד"ה מהו). רמב"ם (הל' שבת ו, א). סמ"ג (לאוין סה). רשב"א (שו"ת, ח"א, ס' תתעה).

10. וכן כתב הגהות מיימוניות, וביאר, כי יש שליחות לנכרי לחומרא. ולא דמי לכל הני דשרו בית הלל עם השמש, ולא דמי למסירת כתבים ביד נכרי, דכולהו אדעתא דנפשיהו קעבדי, ואם ירצה לא יעשה למחר, ודמי לפוסק לשבות ואין שובת. אבל הכא, אי אפשר אלא למחר ביום השוק. ולא התירו לומר לעשות צרכי, אלא למי שהחשיך בדרך משום בהילת ממנו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אקנה ממך לאחר שבת¹⁴. וכן פסק השו"ע¹².

אמירה לגוי אחר השבת למה לא עשית בשבת: ספר התרומה, סמ"ג, סמ"ק, והגהות מיימוניות, התירו לומר לגוי לאחר השבת, מדוע לא עשית בשבת, ואע"פ שמבין מתוך דבריו, שרצונו שיעשנו בשבת הבאה¹³. וכתב הטור, ומסתברא קצת לאיסור. והשו"ע¹⁴ פסק להתיר.

היתר אמירה לנכרי כשאנו מפרש שיעשה בשבת: כתב המרדכי בפרק קמא דשבת (סי' רמט) וז"ל **ובסמ"ג** פסק דמותר לתת לגוי מעות מערב שבת לקנות מה שירצה ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת או למסור לו בגדים למכור ובלבד שלא יאמר לו מכור בשבת אלא מכור וקנה לי לכשתחפוץ עכ"ל. וכן פסק השו"ע¹⁵.

אמירה לצורך הנכרי: כתב הרא"ש אסור בשבת לומר לגוי שאין מזונותיו עליך, הילך בשר זה ובשל אותו לצרכך בשבת. וכתב הגהות מרדכי שמותר לומר לגוי בשבת עשה מלאכתך. וכן פסק השו"ע¹⁶.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שו)

ו. חפצי שמים מתר לדבר בהם, כגון: חשבונות של מצוה, ולפסק צדקה, ולפסק על עסקי רבים, ולשדך התינוק לארס וללמדו ספר או אמונות; ודוקא לדבר אם רוצה להשתפר, אבל לשכרו ולהזכיר לו סכום מעות אסור.
הנה: יש אומרים בדמקום שנוהגין לתן לקורא בתורה מי שברך, ונוהג לדקה או לחזן, דאסור בשבת לפסק כמה יתן (אור זרוע); והמנהג להקל, דהא מתר לפסק צדקה.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שז)

א. ודבר דבר (ישעיה נח, יג): ש"ל יאה דבורך של שבת כדבורך של חל; הלכך אסור לומר: דבר פלוני אעשה למחר או סחורה פלונית אקנה למחר...

11. כדנתיא גבי חמץ: ישראל ונכרי שהיו בספינה והיה לו חמץ, אומר לנכרי עד שאתה לוקח במנה טול במאתים, שמא אצטרך אחר הפסח ואקח ממך, ובלבד שיתן לו במתנה גמורה. הגהות מיימוניות.

12. או"ח שז, ג. מקורות - הגהות מיימוניות (הל' שבת פ"ו, ס"ק ב). הגהות מרדכי (שבת, פ"ק, סי' תנב).

13. וכתב המשנ"ב (שז, ס"ק י) כיון שאינו אומר לו בפירוש רק דרך רמז. ולא דמי למה שכתב הרמ"א (שז, כב) כל דבר שאסור לומר לגוי לעשותו בשבת, אסור לרמוז לו לעשותו, שהתם כשמרמז לו בשבת גופא, משום כך חמיר טפי.

14. או"ח שז, ב. והב"ח (ס"ק ב) כתב, דאפילו בשבת גופיה, אם לא מפרש בהדיא לעשות כך וכך, אין בזה איסור אמירה לנכרי שבות. וכתב שכן נוהגים, ומנהג ישראל תורה היא, על פי גדול שהורה כן על פי סמ"ק. והמג"א והמשנ"ב (ס"ק עו) חלקו עליו, וכתבו שגם רמיזה אסורה, אם היא בלשון ציווי (כגון, לומר לגוי שיקנח חוטמו, כדי שיבין להסיר הפחם שבראש הנר). אבל כשאומר הרמיזה שלא בלשון ציווי, כגון לומר 'הנר אינו מאיר יפה', או 'איני יכול לקרוא לאור נר זה שיש בו פחם', ושומע הגוי ומתקנו, אינו בכלל אמירה, ומותר. ואין לאסור מטעם שנהנה ממלאכת גוי, שאינה הנאה כל כך, שגם מקודם היה יכול בדוחק לקרוא לאורו. מקורות - התרומה (ס"ו ס' רנב). סמ"ג (לאוין סי' סה). סמ"ק (מצוה רפב). הגהות מיימוניות (הל' שבת ו, א, אות א).

15. או"ח שז, ד. וכתב המשנ"ב (ס"ק יד) ובביה"ל (ד"ה מותר), שדווקא בשקצץ לו שכר עבור זה. ואם היה אפשר לו לקנות ולמכור מבעוד יום, מותר אפילו בלא קצץ.

16. או"ח שז, כא. וביאר המשנ"ב (ס"ק עג) דכיון שאותו דבר שאומר לנכרי לעשות בשביל עצמו הוא אינו יכול בעצמו לעשות, הוא בכלל אמירה לנכרי שבות, ואסור אף על פי שאינו מתנהג הישראל כלל במלאכה זו. ואעפ"כ מותר לומר לו לעשות מלאכה לעצמו, כגון שיאמר לו קח בשר שלך ובשל אותו לצרכך וכי האי גוונא, דכיון שלא היה הדבר מעולם של ישראל כלל והגוי עושה אותה ג"כ רק בשביל עצמו לא גזרו עליו איסור דאמירה לגוי. מקורות - רא"ש (בבא מציעא, פ"ז, סי' ו). הגהות מרדכי (שבת פ"ה, סי' תנט).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

- ב. אסור לשכר פועלים ולא לומר לגוי לשכר לו פועלים בשבת, אף על פי שאין הישראל צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, שכל מה שהוא אסור לעשותו, אסור לומר לגוי לעשותו; ואפילו לומר לו קדם השבת לעשותו בשבת, אסור; אבל מתר לומר לו אחר השבת: למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעבר, אף על פי שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשונו בשבת הבאה.
- ג. אסור לתת לגוי מעות מערב שבת לקנות לו בשבת, אבל יכול לומר לו: קנה לעצמך ואם אצטרך אקנה ממך לאחר השבת.
- ד. מתר לתת לגוי מעות מערב שבת לקנות לו, ובלבד שלא יאמר לו: קנה בשבת.
- הגה: וכן מתר לתת לו בגדים למכור, ובלבד שלא יאמר לו למכור בשבת (בית יוסף בשם סמ"ג). מי ששכר גוי להוליך סחורתו, ובא הגוי ולקחה מבית ישראל בשבת, אסור; וראוי לענש העושה (רבינו ירוחם ח"ב ב"י סי' ש"ו).
- ו. אסור לחשב חשבונותיו אפילו אם עברו, כגון: כך וכך הוצאתי על דבר פלוני; ודוקא שעדין שכר הפועלים אצלו, אבל אם פרעם כבר, מתר.
- ז. מתר לומר לחברו: הנראה בעיניך שתוכל לעמד עמי לערב, אף על פי שמתוך כך מבין שצריך לו לערב לשכרו; אבל לא יאמר לו: הנה נכון עמי לערב.
- כא. אסור לומר לגוי בשבת: הילך בשך זה ובשל אותו לצרפה, ואפילו אין מזונותיו עליו.
- הגה: אבל מתר לומר לו לעשות מלאכה לעצמו (הגהות מרדכי פ"ה ורמב"ן פרשת בא אל פרעה).

איסור החשכה על התחום

- (ק"נ א') (המשך משנה:): אין מחשיכין על התחום (לקרב עצמו בשבת לסוף התחום כדי) לשכור פועלים ולהביא פירות (שכל דבר שאסור בשבת לעשותו, אסור להחשיך עליו).
- (המשך משנה:): אבל מחשיך הוא (להיות קרוב לצאת) לשמור (פירותיו). וזה דבר המותר בשבת לשמור פירותיו אם היו בתוך תחומו. ומביא פירות בידו (בחזרתו, הואיל ועיקר כוונתו לא היתה לכך).
- (המשך משנה:): כלל אמר אבא שאול (להוסיף דברים אחרים כיוצא בו, וכפי שמפרש להלן): כל שאני זכאי באמירתו (שאני רשאי לאומרו לחבר או לנכרי בשבת לעשות למוצאי שבת), רשאי אני להחשיך עליו.
- (ק"נ ב') אמר רב יהודה אמר שמואל: מותר לאדם לומר לחבירו (בשבת) לכרך פלוני (הנמצא חוץ לתחומי) אני הולך למחר. שאם יש בורגנין הולך (אפילו בשבת¹⁷).
- (קנ"א א') אמר רב יהודה אמר שמואל: מותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות (שלי) שבתחומך, ואני אשמור לך פירות (שלך) שבתחומי (אף שבעצמו אין יכול להגיע לפירותיו, היות שחברו יכול לעשות בהיתר).
- תנו רבנן (בתוספתא): אין מחשיכין על התחום (בשבת) להביא בהמה (העומדת מחוץ לתחום). היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה (אליו מאלה).
- (המשך הברייתא:): כלל אמר אבא שאול: כל שאני זכאי באמירתו, רשאי אני להחשיך עליו. (ומשום כך) ומחשיכין לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת, (כגון) להביא לו ארון ותכריכין (אפילו אם יש צורך במלאכה להכיןם, דחפצי

17. ומשנתנו שאסרה החשכה לצורך הבאת פירות, במחוברים, שא"א לקוצצם בשבת ע"י שום תקנה. גמרא.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שמים הן¹⁸).

(המשך הברייתא:) ואומרים לו (לאחר בשבת) לך למקום פלוני (להכין אחר השבת צרכי מצוה אלו). ואם לא מצאת במקום פלוני, הבא ממקום פלוני (אחר). לא מצאת במנה הבא במאתים. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח.

משנה: מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה, ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכים.

שיטות הראשונים

מותר לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר: כתב הרא"ש הלכך כל דבר שיש בו צד היתר שיכול לעשותו בשבת, יכול לומר אעשה זה למחר. וכן יכול לומר לחבירו עשה לי דבר זה למחר, ובלבד שלא יזכיר לו שכירות. וכן פסק השו"ע¹⁹.

אעשה דבר פלוני מחר: כתב הרא"ש, דבר שאין לו היתר לעשות היום, אפילו אין בו אלא איסורא דרבנן, אסור לומר אעשה דבר זה למחר, או לומר לחבירו עשה לי. וכן פסק הרמ"א²⁰.

אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות: כתבו תוספות, דוקא על התחום אסור להחשיך, אבל בתוך התחום מחשיכים, דאין הוכחה כל כך שמחשיך לפועלים ולפירות²¹. וכן פסק השו"ע²².

קיבל עליו שבת מוקדם, האם חבירו יכול לעשות עבורו מלאכה: כתב רשב"א בשם תוספות, דישאל שקיבל עליו שבת קודם שחשיכה, מותר לומר לישראל חברו לעשות לו מלאכה פלונית; דכיון דלחברו הוא מותר, אין באמירתו כלום²³. והר"ן דחה דבריו²⁴. והשו"ע²⁵ הביא דברי הרשב"א בשם יש אומרים.

18. על פי גמרא לעיל, ק"נ ב', ורש"י (ד"ה על עסקי).

19. או"ח שז,ת. וכתב המשנ"ב (ס"ק ל) מיהו אסור לומר אני רוכב למחר או שילך בקרון, כיון דדבורו הוא דבר האסור בעצם, ואין מועיל עצה לזה, רק יאמר: אני הולך למחר. עוד כתב (ס"ק לב) שיכול לומר לחבירו שיביא לו למחר מחוץ לתחום פירות שנתלשו כבר, שאין עליהם איסור מוקצה, אף דאי אפשר להביאם היום, מטעם איסור תחומין ומשום איסור רשויות, אפילו הכי מותר לומר, כיון שיש בו צד היתר, דאלו היה מחיצות היה יכול להביאם. מקורות - רא"ש (סי' ו).

20. או"ח שז,ת. וכתב המשנ"ב (ס"ק לו) דקמ"ל, דכיון שהוא דבר האסור לעשות בשבת, אף כשמדבר בינו בין עצמו מקרי דיבור חול, ואסור. וכתב בבית הל"ל (ד"ה וכן לא), עיין במג"א שרוצה לצדד ולומר דהרבה פוסקים חולקים על הרא"ש. ועיין בא"ר ובמאמר מרדכי שסתרו את דבריו. וכן בפמ"ג מצדד דאין ראיה שהרמב"ם והרשב"א חולקים עליו. וכן המחבר בריש הסימן כתב דאסור לומר דבר פלוני אעשה למחר, והוא כדעת הרא"ש. ועיין שם בביאור הגר"א דמשמע שהוא מסכים ג"כ הכי לדינא, וכתב דכן מוכח מהגמרא. מקורות - רא"ש (סי' ו).

21. ולא קשה מסוף פרק בכל מערבין (עירובין ל"ח ב') דתניא: לא יהלך אדם לתוך שדהו לידע מה צריכה, כיוצא בו לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ מיד, דהתם מינכרא מילתא דאינו מטייל אלא ליכנס למרחץ מיד אחר השבת, שעל פתח מדינה רגילים להיות מרחצאות, כדאמרינן בפ"ק דמגילה (ו' ב') ה' מאות (חלונות) מעלות עשן חוץ לחומה; אבל הכא אין הוכחה כל כך בתוך התחום המחשיך לשכור פועלים ולהביא פירות. תוספות.

22. או"ח שז,ט. מקורות - תוספות (ק"נ ב', ד"ה ואין מחשיכין).

23. וכדאמרינן הכא שמותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך וכו', שכיון שמותר לישראל חברו לשומרן, מותר לומר לו מי שאסור בשמירתן.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אין מחשיכין על התחום להביא בהמה: כתבו **תוספות**, יש ספרים דגרסי 'מחשיכים' לפי שאם יש שם בורגנים הולך ומביאה. **ובתוספתא** גרס 'אין מחשיכין'. ויש לומר דאיירי בבהמה שאינה יכולה לבא ברגליה, כגון טלה קטן, אלא אם כן ישאווה בכתף, שאפילו יש מחיצות אינו רשאי להביא, דאסור לטלטל בעלי חיים שהם מוקצים. **והשו"ע**²⁶ סתם כגירסא 'מחשיכים'. ובשם יש אומרים כתב כגירסא 'אין מחשיכין', וכביאור **התוספות** דאיירי בטלה קטן.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח: **רש"י** מפרש שרבי יוסי ברבי יהודה חולק על תנא קמא, ואוסר להזכיר מנה או מאתיים וזו. והלכה כתנא קמא שאפילו מזכיר לו סכום מקח, שרי. וכן דעת **הרמב"ן**. ומדברי **הרמב"ם** נראה שסובר שרבי יוסי ברבי יהודה אינו חולק על תנא קמא אלא מוסיף, שאסור להזכיר סכום שאסור לשליח לעבור אותו. וגם תנא קמא יאסור בזה, לפי שאין באמירה ההיא אלא הצלת ממונו. אבל **הר"ן** פירש דבריו כדברי **בעל ההלכות**, שכתב דאי נקיט מיניה בחמש דנקי, והשתא נקיט חד דנקא, דלא לימא ליה מלא לי דינר, שהוא ששה דנקי²⁷. **והשו"ע**²⁸ פסק **כרמב"ם** ו**כבה"ג**.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שו)

- א. ממצא חפצך (ישעיה נח, יג): חפצך אסורים; אפלו בדבר שאינו עושה שום מלאכה, כגון: שמעין נכסיו לראות מה צריך למחר, או לילך לפתח המדינה כדי שימיהר לצאת בלילה למרחץ; וכן אין מחשיכים על התחום לשכר פועלים. אבל מחשיך על התחום להביא בהמתו. ויש אומרים שאם אין בהמה יכולה לילך ברגליה, כגון שהוא טלה קטן, אינו רשאי להחשיך דאינו רשאי להביא דאסור לטלטל בעלי חיים שהם מקצים.
- הגה:** והוא הדין דאסור לטיל למצא סוס או ספינה או קרון לצאת (מרכי סוף פרק מי שהחשיך).
- ב. היתה בהמתו עומדת חוץ לתחום, יכול לקרות לה כדי שתבא.
- ג. מחשיכין על התחום לעשות צרכי כלה; או צרכי מת להביא לו ארון ותכריכין; ויכול לומר לחברו שיחשיך כדי שיביא לו, ויכול לומר לו: לך למקום פלוני למחר ואם לא מצאת במקום פלוני לך למקום פלוני, לא מצאת במקום פלוני לך למקום פלוני; ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח, כלומר: שלא יאמר לו סך ידוע שלא להוסיף עליו; וכן אם לקח ממנו בשמונה, לא יאמר תן לי עוד בשנים ואהיה חייב לך עשרה.
- הגה:** ואם אי אפשר לו אלא אם כן יזכר לו סכום מקח, מתיר בכל ענין דהא צרכי מצוה הוא (הגמ"ר פ"ה). ויש אוסרים בכל ענין, וכן

24. דאין הנדון דומה לראיה, דשאני הכא שאם יש שם בורגנים, הוא עצמו שומר! וכתב על זה הב"י (או"ח רסג, יז), ואיני מבין דבריו, דהכא נמי איכא למימר אם לא היה מקבל שבת, הוא עצמו היה מותר לעשות לו מלאכה!

25. או"ח רסג, יז. כתב הרמ"א, מי שמאחר להתפלל במוצ"ש או שממשיך סעודתו בלילה, מותר לומר לחבירו ישראל שכבר התפלל והבדיל (בתפילה), לעשות לו מלאכתו להדליק לו נרות ולבשל לו, ומותר ליהנות ולאכול ממלאכתו, כן נראה לי. וכתב המשנ"ב (ס"ק סז) ואם אמר המבדיל בין קודש לחול באמצע סעודתו, לכו"ע שרי, דאפילו הוא בעצמו מותר אז במלאכה. אך צ"ע אם יכול אח"כ לומר רצה בברכת המזון כיון שעשהו מתחלה לחול. מקורות - רשב"א (חי' ד"ה אמר רב יהודה). ר"ן (סד ב ברי"ף, ד"ה ומדאמרינן)

26. או"ח שו"א. מקורות - תוספות (קנ"א א', ד"ה אין).

27. רוצה לומר, שלא יאמר לו על ידי השליח הזה שיתן לו צרכי המצוה הזו עוד בשניים, ויהיה חייב לו בסך הכל עשרה, שצירוף סך זה אין בו צורך למצוה (משנ"ב שו"ג). הרמב"ן בספר תורת האדם. ב"י או"ח שו"ג.

28. או"ח שו"ג. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כד, ה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

עקר (בית יוסף בשם הר"ן והמגיד ומרדכי פ' פירה והג"מ פ"א ופכ"ו).

ח. הרהור בעסקיו, מתן; ומכל מקום משום ענג שבת, מצוה שלא יחשב בהם כלל ויהא בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה.

ט. אסור לומר לגוי שילך חוץ לתחום בשבת אחר קרובי המת שיבואו להספידו, אבל חולה דתקיף ליה עלמא ואמר שישלחו בעד קרוביו, ודאי שרי.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שז)

ח. יכול לומר לחברו: לךך פלוני אני הולך למחר, וכן מתן לומר לו: לך עמי לךך פלוני למחר, כיון שהיום יוכל לילך על ידי ברגניו; וכן כל פיוצא בזה שיש בו צד התר לעשותו היום, יוכל לומר לחברו שיעשונו למחר, ובלבד שלא יזכיר לו שכירות; אבל בדבר שאין בו צד התר לעשותו היום, אפלו אם אין בו אלא אסור דרבנן, כגון: שיש לו חוץ לתחום פרות מקצים, כיון שאי אפשר לו להביאם היום, אסור לומר לחברו שיביאם לו למחר; וכן אסור לו להחשיך בסוף התחום כדי שימהר בלילה לילך שם להביאם. הגה: וכן לא יאמר: אעשה דבר פלוני למחר (הרא"ש פ' השואל) ועין לעיל ריש הסימן; אבל יכול להחשיך בסוף התחום כדי למהר לילך שם לשמרו, שאפלו היום היה יכול לשמרו אם הם היו בתוך התחום; ואם לא כן להחשיך אלא לשמרו, יכול אף להביאם.

ט. מתן להחשיך לתלש פרות ועשבים מגנתו וחרבתו שבתוך התחום, ולא אסרו להחשיך אלא בסוף התחום משום דמנכרא מלתא.

י. מתן לומר לחברו: שמר לי פרות שבתחומך ואני אשמר פרותיך שבתחומי.

(או"ח, הלכות שבת, סימן רסג)

יז. יש אומרים שמי שקבל עליו שבת קדם שחשכה, מתן לומר לישראל חברו לעשות לו מלאכה. הגה: ומתן ליהנות מאותה המלאכה בשבת, וכל שכן במוצאי שבת. מי שמאחר להתפלל במוצאי שבת או שממשיך סעודתו בלילה, מתן לומר לחברו ישראל שקבר התפלל והבדיל לעשות לו מלאכתו להדליק לו נרות ולבשל לו, ומתן ליהנות ולאכל ממלאכתו, כן נ"ל.

עשיית מלאכה לפני הבדלה

(ק"נ ב') (שנינו במשנה): אבל מחשיכין לשמור שדהו, ומביא פירות בידו (משמע שמותר אף לקוצצם מן המחובר לפני הבדלה).

(ומקשה) ואע"ג דלא אבדיל? והאמר ר' אלעזר בן אנטיגנוס משום רבי אליעזר בן יעקב: אסור לו לאדם שיעשה חפציו (מלאכתו) קודם שיבדיל!

וכי תימא דאבדיל בתפילה, והאמר רב יהודה אמר שמואל: המבדיל בתפילה צריך שיבדיל (גם) על הכוס (ואם לא הבדיל על הכוס, אינו יכול עדיין לעשות חפציו!) וכי תימא דאבדיל על הכוס, כוס בשדה מי איכא?!

תרגמא רבי נתן בר אמי קמיה דרבא: בין הגיתות שנו (שאז יש כוס בשדה).

אמר ליה ר' אבא לרב אשי: במערבא אמרינן הכי: המבדיל בין קודש לחול (להיכר בעלמא, ללוות את המלך), ועבדינן צורכין (עושים מלאכה, ואח"כ אנו מברכים על הכוס ברכה גמורה דהבדלה).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

במערבא אמרי 'המבדיל בין קודש לחול': דעת ר"ח, רי"ף, רא"ש, ומאירי שגם כשאין כוס, צריך לומר ברכה גמורה, בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול. ודעת רש"י ורמב"ם שאין צריך ברכה גמורה. וכן פסק השו"ע²⁹.
עשיית מלאכה לאחר הבדלה בתפילה, לפני הבדלה על הכוס: לדעת הגאונים, רב עמרם ורש"י, אם הבדיל בתפילה, אין צריך לומר ברוך המבדיל, ומותר לעשות מלאכה אע"פ שלא הבדיל על הכוס. וכסברת המקשה. ודעת רמב"ם (הל' שבת כטו) ורא"ש, שאע"פ שהבדיל בתפילה אסור במלאכה עד שיבדיל (או שיאמר אפילו בלא כוס, ברוך המבדיל וכו' וכנ"ל). והשו"ע³⁰ פסק כהגאונים ורש"י.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן רצט)

אסור לעשות שום מלאכה קדם שיבדיל, ואם הבדיל בתפלה מתר אף על פי שעדיין לא הבדיל על הכוס. ואם צריך לעשות מלאכה קדם שהבדיל בתפלה אומר: המבדיל (בין הקדש ובין החל) בלא ברכה, ועושה מלאכה.
הגה: וכן נשים שאינן מבדילין בתפלה יש ללמדן שיאמרו המבדיל בין קדש לחל קדם שיעשו מלאכה (כל בו). ויש אומרים דכל זה במלאכה גמורה כגון כותב ואורג, אבל הדלקת הנר בעלמא או הוצאה מרשות לרשות אינו צריך לזה (ר"י נ"ב ח"כ), ומזה נתפשט המנהג להקל שמדליקים נרות מיד שאמרו הקהל ברכו, אבל העקר כסברא ראשונה. ויש אומרים לדלות מים בכל מוצאי שבת, כי בארה של מרים סובב כל מוצאי שבת כל הבארות ומי שפוגע בו וישתה ממנו, יתרפא מכל תחלואיו (כל בו). ולא ראיתי למנהג זה. ועין לעיל סימן רס"ג מי שמוסיף מחל על הקדש אם מתר לומר לאחר שהבדיל לעשות לו מלאכה.

29. או"ח רצט,י.

30. או"ח רצט,י. וראה בריטב"א דיון בשיטות השונות, ואם צריך גם כוס.